

'...ונסמכה פרשת בן סורר ומורה לפרשת אשת יפת תואר, לרמז כי האם גורמת הרבה, וכמו שנאמר במגדף ושם אמו...

וכענין זה במידה טובה — כשבאה התורה לספר בשבחם של בני אהרן, מזכירה את שם אמם המיוחדת, ויקח אהרן את אלישבע... וכן מצינו בקמחית (ע' יומא מז.) שבזכותה הגיעו חמשת בנייה לכהונה גדולה (עפ"י אבן עזרא דברים שם, ובמפרשיו; שיחות מוסר כו תשל"ג).

דף עא

'כי טובא זולל יורש וקרעים תלביש נומה — אמר ר' זירא: כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים' — שכשמתנמנם חבריו אינם ממתנינים לו ונאלץ לדלג ולהשלים, וכך חוזר הדבר ונשנה שוב ושוב, עד שתורתו נעשית קרעים קרעים (עפ"י באור הגר"א משלי כ, ג).

— פשוטו של מקרא מדבר במי שאינו עוסק במלאכה אלא מרבה באכילה ושתיה, שסופו להעשות רש. וכן המתגרה בשינה, הריהי מלבישתו קרעים ובלויי סחבות — שלא יהא לו בגד ללבוש. ודרש ר' זירא כמו כן לענין תלמוד תורה, שהמתגרה בשינה תורתו נעשית קרעים קרעים (מפרשים).

א. כאותו ענין יש לרמז אף ברישא דקרא; הסובא זולל יורש בדעת, כמו שמנו בקנין תורה 'מיעוט שינה ומיעוט תענוג'. וכן כתב הרמב"ם (ת"ת ג, יב. עפ"י להלן קיא.): 'אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין בתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה'.

ב. בעל מימרא זו הוא ר' זירא, וכך העיד על עצמו (במגילה כח): כששאלוהו מפני מה האריך ימים, 'מפני שלא הקפדתי... ולא ישנתי בבית המדרש, לא שינת קבע ולא שינת עראי'. ושם נראה שהוא משום כבוד בית המדרש [דוק ותמצא שהדברים שמנה שם, שבזכותם האריך ימים — ענינים של כבוד המה; כבוד ביתו, כבוד התורה, וכבוד חבריו] — ע' בשו"ת פרי יצחק ח"ב ה ד"ה ומעתה.

'גנב משל אביו...' — בא התנא ללמד פרטי דינים בגניבתו ואכילתו. ופשוט לו לתנא שעיקר חיובו של בן סורר ומורה אינו אלא כאשר גונב ואוכל. מקורה של הנחה פשוטה זו — אי בעית אימא סברא ואי בעית אימא קרא; סברא — כיון שנידון על שם סופו, שיהא מלסטם את הבריות, לכן רק אם גנב כדי לאכול, סופו להימשך אחר הרגלו זה ויבא ללסטם. ואבע"א קרא — מדכתיב ויסרו אתו — זה מלקות. והרי לא ענש אלא אם כן הזהיר, ולא מצינו שהזהיר שלא לאכול בשר ויין, אלא ודאי על אזהרת גניבה הוא לוקה.

ומענינם של הכתובים מדובר שהמרה את פיהם בענין זלילה וסביאה ובדבר שאביו ואמו שייכים בו, שנאמר איננו שמע בקלנו, זולל וסבא (עפ"י יד רמה).

'רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו' — לכאורה נראה לפרש הטעם מדכתיב 'איננו שמע בקלנו', והרי כשהאם אומרת לו שלא יגנוב משל אביו, הרי זה דומה ל'אינו שמע בקולו של מקום' שהרי מכל מקום אסור לו לגנוב מאביו ואין הדבר תלוי בדברי האם. ומכך שתלה הכתוב בקול שניהם משמע שגונב משניהם ובידם להרשות לו או לאסור עליו (מרד"ו שליט"א).

ומובן לפי זה מה שפרשו 'משל אמו' — מסעודה המוכנת לאמו, והלא המזונות שייכים לאב, ואם נגנבו בעלה חייב לה מזונות

אחרים (ע' ערוך לנר) — אך להנ"ל אין הדבר תלוי בקנין ממון דוקא, אלא כל שבידה להרשות נחשב 'משל אם', שהרי אם תקמץ מעיסתה ותרשה לבנה ליטול ממנתה, הרשות בידה.

'אמו מנא לה, מה שקנתה אשה קנה בעלה? ... דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן' — כבר כתבו הראשונים שהדבר שנוי במחלוקת החכמים (בקדושין כג ועוד) האם מועיל תנאי כזה בנתינת מתנה לאשה, שלא יהא לבעלה רשות בה. ונחלקו הראשונים להלכה (ע' תוס' כאן ויד רמה; תוס' קדושין כג: ד"ה ורבי אלעזר; שו"ת הרא"ש ע"ד).

ע"ע במובא ביוסף דעת סוטה כג, האם דין זה 'מה שקנתה...' הוא מדאורייתא או מדרבנן [ואם ננקוט שהוא מדרבנן, קושית הגמרא כאן מתפרשת היכי משכחת לה מדרבנן דין בסו"מ].

ועל מה שמבואר ברש"י כאן שולוא תנאי זה בעלה זוכה במתנה שנתנו לה, דלא גרע ממציא אתה — הקשה בספר דברי אמת מסוגית בכתובות (ספ"י) שמבואר משם שלא זכה הבעל אלא בפירות, כבנכסי מלוג. וע' בישוב דברי רש"י, בספר אבני מילואים (פד, א). וע"ע שער המלך נדרים ז, יז.

היה יכול לתרץ באשה שאינה נשואה לבעלה ויש לה ממון משלה, שגם בזה נעשה בן סורר ומורה כמבואר בגמרא בחייבי כריתות, אלא תרצו באופן מרווח יותר.

'בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב — דרוש וקבל שכר' — אין הכוונה לדרישה ולימוד הכתובים בעלמא, שהרי התורה ארוכה מארץ מדה, וגם לו יחיה האדם אלף שנים, לא יספיק לדרוש את התורה כולה.

ועוד יש להעיר במה שאמרו שבן סורר ומורה צריך הכרזה, שנאמר וכל ישראל ישמעו ויראו — כיצד יתכן 'ישמעו ויראו' בדבר שלא עתיד להיות?

אלא הכוונה שכתבה תורה פרשה שלמה עם כל פרטיה ודקדוקיה כדי ללמוד מוסר ולקנות יראה על ידה. וזהו 'דרוש וקבל שכר' — ע"י שנכתבה פרשה זו וכל ישראל דורשים בה ולוקחים מוסר, שומעים ויראים ואינם באים לידי הדבר הרע הזה — והיה זה שכרם, שכר הדרישה (בשם ר' ישראל מסלנט ועוד. ע' ספר הפרשיות תצא; לקט שיחות מוסר ח"ב עמ' כד כט).

'אני ראיתי וישבתי על קברו' — לאו דוקא, אלא בסמוך לו [וכדרך שאמרו 'הושיבו ישיבה על קברו'] — שאסור לישב על הקבר או להלך ולרמוס עליו, משום 'לועג לרש', כמו שכתב הריטב"א (מגילה כט). או משום איסור הנאה (עש"ך וט"ז יו"ד רס. ע' יביע אומר ח"ד יו"ד לה, ה).

'רבי אליעזר אומר: כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת' — על קושית האחרונים מדוע אין אומרים יבוא עשה ד'זרפת באש... וידחה לא תעשה ד'לא תעשון... — ע' להלן קיג.

'מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתא סגירתא' — משמע שתחום עזה על ארץ ישראל ייחשב, שהרי אין הבתים מטמאים אלא בבית ארץ אחתכם. [וכן עזה עצמה — שכן כתוב (יהושע יג) חמשת סרני פלשתים לכנעני תחשב] (הגהות ריעב"ץ).

'איננו שמע בקלנו — ולא חרשין' — הרמ"ה פרש [דלא כפירוש רש"י] שמשמע ששניהם אומרים

שאינו שומע בקול שניהם [בקולנו] — בקול של שנינו משמע, הרי שהאב יודע בתוכחתה של האם והאם יודעת בתוכחתה של אב — על כרחך שניהם שומעים.

(רש"י שנמצא מלפרש כן, אפשר שסובר שגם כשכל אחד אומר אינו שומע בקולי, הרי זה בכלל 'אינו שומע בקולנו'. או אפשר שסובר שגם החרש יכול לדעת בודאות שהשני אמר לכן מה שאמר, כגון על פי מראה עיניו וסימנים וכדו', אבל לראות בודאות שהבן אינו שומע, זה אי אפשר בדרך כלל אלא עפ"י שמיעה ממש, כי אין מתקבל על הדעת שהבן יכתוב או יעשה סימנים ברורים לומר שאינו שומע, דמה לו לעשות כן — לכך פרש"י שאינם יודעים אם קיבל דבריהם אם לאו ולא פירש שאינם יודעים שגם השני אמר).

'שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב...' — ע' במובא לעיל מה:

(ע"ב) 'אמר ר' חנינא: בן נח שבירך את השם ואחר כך נתגייר — פטור, הואיל ונשתנה דינו (נשתנה) [ונשתנית] מיתתו...' — באור הענין (כדמבואר להלן בגמרא ובראשונים): אדם שעבר עבירה, וקודם גמר דין נשתנה מעמדו באופן שאילו היה חוטא באותו דבר כעת היה נידון בדינים שונים ובמיתה שונה — אין אנו מחייבים אותו כדינו הקודם, שהרי נשתנו דיניו, ולחייבו כפי מצבו הנוכחי גם כן אי אפשר, כי עתה עונשו חמור יותר ובשעת העבירה לא נתחייב באותו עונש. אבל אם נשתנה ממיתה חמורה למיתה קלה — נידון במיתה הקלה, שהרי מיתה זו כלולה כבר בחיובו הראשון החמור, הלכך אפשר לבצעה גם עתה, או משום שאין זה נקרא 'אישתני' (ערש"י ותוס'). [בגדרי דין זה — האריך בספר בית ישי (קח), ופרש שבתחילת הסוגיא היתה ההבנה בדברי ר' חנינא שהוא דין פיטור המפקיע את חיובו משום שנשתנה דינו ומיתתו, ובמסקנא מתבאר שאין כאן דין מיוחד לפטור, אלא טעמו שאי אפשר לחייבו במיתה הקודמת מאחר ונשתנתה מיתתו (ובנוכחית ג"כ אי אפשר לחייבו, שהיא חמורה).

ומדברי הגר"ח (ממרים ז, ט) נראה שהבין שגם לפי המסקנא הוא דין פטור מיוחד שנתחדש כאן, שמפקיע ממנו את חיובו. וכתב שדין זה קיים רק במיתה ולא במלקות. והחזון-איש (בגלינות הגר"ח) השיגו מסוגיא דכתובות מה. שמבואר שם שאף לענין קרבן אומרים כן, והוא הדין לשאר חיובים. וכן תמה באבי עזרי (מלכים ג, ז וע"ש בכל הענין). ובחזו"א (שם) פרש קושית הגמרא מרישא וסיפא דמתניתין באופן חדש — כמובא כל זה בבית ישי שם. ע"ש בהרחבה בכל הענין].

יש מי שכתב שהנידון שבגמרא אינו אמור אלא באופן שגם במצבו הנוכחי חל עליו אותו איסור אלא שדינו ועונשו שונים, אבל אם עתה אין עליו איסור זה כלל, אין שייך לדון בו שנשתנה עונשו. ודנים בו כפי מה שנתחייב.

(כן כתב בשו"ת דובב מירשים (ח"ג יט) ובזה חלק על דברי אבני נזר (ח"ב צא) שמלך שעבר על איסור 'לא ירבה לו סוסים' ונסתלק משררותו, שוב אינו לוקה שהרי נשתנה דינו.

לכאורה היה מקום לומר שאפילו אם לא ננקוט כחידושו זה [וע"ש שכן היא דעת עוד אחרונים, שגם בזה שייך האי כללא ד'הואיל ונשתני'], היה מקום לפקפק בחידוש האבנ"ז, שהרי אילו יחזור עתה וימנהו שוב למלך, יהא שוב מצווה בלאו זה, וא"כ באמת לא נשתנה דינו ומיתתו, כי גם עתה שייך בו הדבר בעצם, ואינו דומה לב"נ שנתגייר או לנערה שבגרה. [סברא כזו מובאת בדו"מ שם בשם שו"ת בר ליואי (תנינא ח) על אשת איש שזינתה ונתגרשה, שפשוט שאין שייך לפטרה משום דאישתני דינה]. ואולם מסוגיא דכתובות (מה) מבואר לכאורה שאפילו בשינוי שיכול לחזור, כהדיוט שחטא ונתמנה לנשיא, שייך לומר 'אישתני', כי על כל פנים עתה הוא במעמד אחר וכאיש אחר דמי, שדינו שונה מדין האיש הקודם. ובכל זאת נראה שאינו דומה לאשת איש שנתגרשה, שאין בה שינוי מהותי בשמה ותארה).

‘פיזור לרשעים הנאה להן... כנוס לרשעים רע להן’ — יש לפרש שהרשעים הפצים בפירוד והנאה הוא להם, ולהפך בצדיקים [כדרך שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה (דמאי ב, ג) שאולי לכן נקראים תלמידי חכמים ‘חברים’] — כי חברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא חברה לשם שמים].
עוד אפשר ‘הנאה להן’ כלומר טוב להם לפי האמת הפירוד, שלא ירשיעו כל כך [וכפירוש ‘מיתה לרשעים הנאה להם’].

‘ככתבם וכלשונם’

‘יקרעים תלביש נומה — אמר ר’ זירא: כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים’

— ‘... והננו עומדים על מדת העצלות התופסת מקום מכובד בין מדות המשחתות. העצלות משתרעת על כר נרחב, על המחשבה ועל התנועה. לפעמים אפשר למצוא את העצלות לגורם לתנועה ולמרץ, כשהתנועה הטבעית למלא תאוותו חשקו ומתקו, ושמה בחביון לב דופק פקפוק ולחש באזנו: לא! לא! משהו שלא בסדר. אבל העצלות מערפלת שלא יוסיף כח להכריז מלחמה נגד בחירת נפשו הזדונית.

ההזנחה את זרם החיים למסלולו ולהרגלו היא שרש הזנחת התורה. ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התווה, האפס וההעדר. הרי זה זורע ושולח עליהם מים לסחפן. עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק. בלימוד התמידי הוא סוד הקדושה וזה שעושה תורתו קרעים קרעים — אסף רוח. מן הראוי לחבל תחבולות איך לקנות את התמדת הלימוד ולהתפלל על זה תמיד...’ (מתוך אגרות חזון איש ח"א ג).

‘בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות... עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות... בית המנוגע...’ —

‘ואם כן יש לשאול: מפני מה הוצרכה תורה להודיע ולכתוב מה שלא היה ומה שאין ענינו נוהג בדרך העולם?’

אבל זה היה מחכמת התורה ללמד דעת את העם בגודל חיוב אהבת הש"י, שהרי אין לך אהבה חזקה בעולם כאהבת האב והאם לבן, וכיון שהבן עובר על מצות השם יתעלה, וזה דרכו כסל לו, חייבין הם שתגבר עליהם אהבת הש"י אל אהבת הבן, עד שיצטרכו להביא אותו הם בעצמן לבית דין לסקילה.

וכבר בא הענין הזה בחיוב גודל אהבה להש"י מפורש בתורה בענין העקדה, כי אברהם עם היות אהבתו של יצחק עזה וחזקה כבן שבא אליו אחר הזקנה והיאוש, אעפ"כ כשצוהו להקריבו עולה טרח בדבר מיד, והגביר אהבת הש"י על אהבתו של יצחק. ועל שלמות המעלה הזאת קראו: ‘אברהם אוהבי’, ואז נתפרסם לכל העולם גודל חיוב האהבה לשם יתעלה שהיא ראויה לעבור כל מיני אהבה, ומזה אמרו ‘דרוש וקבל שכר’. כך שמעתי מפי הרב ר"ש מורי שיחיה (לפי הנראה הוא הרשב"א).

ומה שנמצא שם: אמר רבי יוחנן, אני ישבתי על קברו של בן סורר ומורה ועל תלה של עיר הנדחת — אפשר לומר דפליג אברייתא, או שמא הא דרבי יוחנן לא היה בן סורר ומורה גמור אלא כענין אבשלום, אבל לא היה בן סורר ומורה גמור כדין תורה שנגמר בסקילה’.

(רבנו בחיי תצא כא, כא)

— '... כי אין לך איסור אחד מאיסור תורה או רז"ל שלא יהיה נמצא אדם בכל הדורות שעבר עליך, כי השי"ת צופה מראשית אחרית, ואם לא יעבור עליו אדם, לא היה מזהירו. ומאן דאמר בסנהדרין בן סורר ומורה ועיר הנדחת לא היו ולא נבראו — אידחי מהלכה. וגם לפי דעתו היינו לענין משפט העונש שבתורה, יש תנאים ידועים שאין מצויים, לא על גופה של עבירה. וע' בתנא דבי אליהו (רבא, כו), חשבו עשרה בני אדם גדולים שביטלו עשרת הדברות, והם כלל התורה ומשם נלמד לפרטים. והקב"ה מסבב סיבות לבל יודח ממנו נדח, ואפילו פושעי ישראל מלאים חרטות, ואי אפשר לרשע גדול בישראל שלא יעבור עליו רגע אחד של חרטה בכל ימי חייו על עבירה אחת על כל פנים. ובאופן שאין לך עבירה שלא יהיה עליה תשובה וחרטה...'.
(מתוך 'דובר צדק' עמ' 127)

*

ב'ע"ה

ב' דר"ח אייר תשל"ג

מע"כ...

הנה בדבר אשר התחילו איזה בחורים מהישיבה לעשן חשיש (מעראוואנא), פשוט שהוא דבר אסור מכמה עיקרי דינים שבתורה; חדא, שהוא מקלקל ומכלה את הגוף, ואף אם נמצאו אנשים בריאים שלא מזיק להם כל כך אבל מקלקל הוא את הדעת ואינם יכולים להבין דבר לאשורו, שזה עוד יותר חמור, שלבד שמונע עצמו מלמוד התורה כראוי הוא מניעה גם מתפלה וממצות התורה, שעשייה בלא דעת הראוי הוא כלא קיימם.

ועוד, שהוא גורם תאוה גדולה אשר הוא יותר מתאות אכילה וכדומה הצריכים להאדם לחיותו, ויש שלא יוכלו לצמצם ולהעביר תאותם, והוא איסור החמור שנאמר בבן סורר ומורה על תאוה היותר גדולה שיש לו לאכילה אף שהוא לאכילת כשרות. וכל שכן שאסור להביא עצמו לתאוה גדולה עוד יותר ולדבר שליכא שום צורך להאדם בזה, שהוא אסור. ואף שלמלקות נימא שאין עונשין מן הדין מ"מ לאיסורא ודאי עובר על לאו זה. ואיכא גם הטעם דאיכא בבן סורר ומורה, שסופו שילסטם את הבריות, כדאיתא בסנהדרין בפ' בן סורר.

ועוד, שהאב והאם של אלו שמעשנין זה, מצטערים מאד, אשר עוברין על מצות כבוד אב ואם.

ועוד איכא איסור עשה ד'קדושים תהיו' כפירוש הרמב"ן בחומש.

וגם הם גורמים לאיסורים הרבה אחרים לבד זה.

סוף דבר הוא פשוט וברור שהוא מאיסורים חמורים וצריך להשתדל בכל היכולת להעביר טומאה זו מכל בני ישראל, ובפרט מאלו שלומדין בישיבות...'. (אגרות משה יו"ד ח"ג לה).

דף עב

עיונים, באורים וציונים

'הבא במחותרת נידון על שם סופו' — נחלקו הדעות האם הריגת בא במחותרת חובה או רשות, כי אינו דומה לרודף אחר חברו להורגו, שודאי מוטל חיוב על כל אדם להורגו, ואם לא עשה כן עובר בלא

והזהירו שלא לימשך אחר היין, שאחריתו דם (והרג). אבל אם זכה האדם וידע להזהר מלשתות יותר מדאי – משמחו ומפקח את לבו, ונעשה 'ראש'. לא זכה, ושותהו יותר מדאי ונגרר אחריו – משממהו ונעשה 'רש'. ובאים עליו מדנים ופצעים ושאר מרעין בישין, 'שאיין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין'. ועוד שנינו: יין ושינה לרשעים – הנאה להם והנאה לעולם (שכל זמן ששותים וישנים אינם חוטאים ולא מריעים לבריות). לצדיקים – רע להם ורע לעולם (שאיין עוסקים בתורה. רש"י).

כשהחכם שותה יין אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו. וכל המשתכר הרי זה חוטא ומגונה ומפסיד חכמתו. ואם נשתכר בפני עמי הארץ הרי זה חילל את השם. ואסור לשתות יין בצהרים ואפילו מעט אלא אם היה בכלל האכילה, שהשתיה שהיא בכלל האכילה אינה משכרת, ואין נזהרים אלא מיין שלאחר המזון (רמב"ם דעות ה,ג).

ב. אילן שאכל ממנו אדם הראשון – לדברי רבי מאיר, גפן היה (וכן דעת רב עוקבא, ואמרי לה: מר עוקבא בשם ר' זכאי). רבי יהודה אומר: חטה היה. ר' נחמיה אומר: תאנה היה.

ג. אם לא קידשו את החדש ביום שלשים, היו נקבצים עשרה אנשים או יותר (רש"י) בליל שלשים ואחד ועולים בעליה ועורכים סעודה. ואין אסיפה זו אלא לפרסם הדבר שעברו, ולא לעיין במולד הלבנה (רש"י). ואין עולים אלא בפת דגן וקטנית בלבד. ומקדימים לעלות מבעוד יום, כדי שיראו עוברים ושבים כשהם עולים ויפרסמו. וכשירדים יורדים בהשכמה, והרואה אותם יורדים מבין שיסבו שם כל הלילה ומתפרסם הדבר.

דף עא

קנד. מהם הדינים הדרושים כדי לחייב בן סורר ומורה – בנושאים דלהלן; –

א. גניבתו [משל מי וכיצד].

ב. הוריו.

ג. התראה / דיינים.

א. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב מעות משל אביו [ולא משל אחרים, שאין מצוי לו אלא משל אביו ועלול להימשך ולהתרגל בדבר], ולדברי רבי יוסי ברבי יהודה: משל אביו ומשל אמו, כגון מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו, או שגנב מעות אביו וגם מעות שהיו לאמו שקבלה במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן. ויקנה במעות בשר ויין ויאכל ברשות אחרים [ששם אינו מתפחד מאביו, הלכך עלול להימשך בדבר].

ב. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהיו שני הוריו רוצים בכך. רצו אביו ואמו למחול לו (גם לאחר שלקה וחזר וקלקל. רש"י) – מוחלים לו (שתלה הכתוב בהם – ותפשו בו. להלן פה וברש"י).

מחילת האב והאם אינה אלא קודם גמר דין (עפ"י רמב"ם ממרים ז, ח מהירושלמי. והמל"מ דייק מרש"י

שלאחר שהביאוהו לב"ד שוב א"א להם למחול, ותמה על כך.

לדברי רבי יהודה, אם אין אמו שוה לאביו בקול (בקולנו) במראה ובקומה, אינו נעשה בן סו"מ. וחכמים חולקים.

הלכה כחכמים שאין צריך שיהיו שוים כלל (לקוטי הלכות).

היה אחד מהם גידם או חיגר או סומא או חרש – אינו נעשה בסו"מ.
מבואר בגמרא שאף על פי שאביו ואמו אינם נשואים עתה ואפילו לא היו נשואים כלל [כגון חייבי כריתות]
– נעשה בן סורר ומורה.

ג. הוריו מביאים אותו לבית דין של שלשה ואומרים להם בננו זה סורר ומורה. לא שמע לקולם וקלקל,
מעידים עליו שני עדים שגנב משל אביו ואכל לאחר ההתראה הראשונה, ומלקים אותו ב"ד של שלשה
(ולדברי רבי ישמעאל (ב) – מלקות בכ"ג, וסתם מתניתין דלא כוותיה).
כן משמע ברמב"ם (ממרים ז, ט) שהתראה ראשונה צריכה להיות בבית דין כפשטיה דקרא, ואף
אביי שפירש 'מתרין בו בפני שנים' מודה לכך (לקוטי הלכות).
חזר וקלקל – נידון בעשרים ושלשה, ואינו נסקל עד שיהיו שם שלשת הדיינים הראשונים (בננו זה – זהו
שלקה בפניכם).

קנה. אדם שעבר עבירה שנתחייב בה מיתה מסוימת, ואח"כ נשתנה מעמדו – כיצד יש לדנו באופנים דלהלן?

א. נשתנה דינו (- דין העדות והדיינים הנצרכים לדונו) ונשתנתה מיתתו (שדינו עתה במיתה אחרת מכפי שהיה קודם
לכן בשעת העבירה).

ב. נשתנה דינו ולא נשתנתה מיתתו.

ג. נשתנתה מיתתו ולא דינו.

א. העובר עבירה ונגמר דינו למיתה ואחר כך נשתנה מצבו – נידון באותה מיתה שפסקו עליו. הלכך בן סורר
ומורה שנגמר דינו וברח ואחר כך הקיף זקן – חייב.

א. נראה שהוא הדין אם ברח ולא תפסוהו עד שהזקין וכבר אין שייך לדונו על שם סופו – הואיל וכבר נגמר דינו

למיתה, לא נפטר ממנה [ונראה שזו כוונת הרמב"ם בהל' ממרים ז, ט]. ויש לעיין בבן סורר שקודם שנגמר

דינו אינו ראוי ללסטם הבריות, כגון שנעשה משותק בגופו וכד'. ו"ל לכאורה שאף לר"ש דדריש טעמא דקרא,

הלא יכול ללסטם ע"י אחרים. וצ"ב.

ב. יש לעיין בהקיף זקן אחר גמר דין למלקות קודם שלקה, שמא לא ילקה כיון שלא יבוא לעולם לידי מיתה,

והמלקות אינן אלא שלב למיתה והתרעה אליה [כן יש לדייק קצת מלשונות הרמב"ם המדבר בכל הענין (ממרים

ז) אודות סקילה לבן, ודין המלקות נובע ממילא מדין הסקילה].

לא נגמר דינו ונשתנה דינו וגם נשתנתה מיתתו מקלה לחמורה, כגון גוי שבירך את השם ונתגייר, שקודם

לכן היה דינו בעד אחד ובדיין אחד ומיתתו בסייף [או בחנק לתנא דבי מנשה], ועתה דינו בשני עדים

ובכ"ג דיינים ומיתתו בסקילה – פטור.

נשתנתה מיתתו מחמורה לקלה, כגון נכרי שבא על אשת איש מישראל ונתגייר, לחכמים האומרים חנק

קל מסייף. או נכרי שהרג ישראל ונתגייר – לדעת רבי שמעון שחנק חמור מסייף וננקוט כדעת הסובר

שבן נח דינו בחנק – הרי זה כמו אילו לא נשתנתה מיתתו ולא נפטר, ומכל מקום נידון בקלה כדהשתא.

ואף על פי שלא התרו בו כשעבר, כדין הנכרי – נידון עתה למיתה (תוס' פ: ד"ה הוי).

נשתנה מצבו באופן שאילו היה עובר עתה פטור ממיתה, כגון בן סורר ומורה שברח עד שלא נגמר דינו

והקיף זקן – פטור. וכן בן נח שהכה את חברו או בא על אשת חברו ואחר כך נתגייר – פטור. (ונראה שהוא

הדין לבן נח שגזל מישראל, ונתגייר – פטור ממיתה).

ב. נשתנה דינו ולא נשתנתה מיתתו – נשאר בחיובו הקודם. כגון בן נח שהרג ישראל ונתגייר. או בא על נערה המאורסה מישראל ונתגייר (ויש סוברים שגם בן נח בנערה המאורסה נידון בעדה ועדים והתראה (ע' בראשונים נ:), ולפי"ז אף דינו לא נשתנה).

ולענין דיני שמים, לדברי רבי יוסי (ביבמות מה:): הואיל וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אינו נענש כלל על חטאים שעשה בגיותו (עפ"י תוס').

ג. נשתנתה מיתתו ולא נשתנה דינו – מבואר למסקנת הסוגיא כדברי רבי יוחנן, שנערה המאורסה שסרחא ובגרה – דינה בסקילה כפי דינה הקודם.

וישנן דעות אחרות (ע' כתובות מה). ומכל מקום אף לרבי יוחנן נסקלת בבית הסקילה כשאר הנסקלים, שלא נאמר 'פתח בית אביה' אלא כשהיא עדיין נערה (מאירי שם).

דף עב

קנו. א. הבא במחתרת – מתי יש לו דמים ומתי אין לו?

ב. מה דינו של הבא לגנוב דרך גג, חצר או קרפף?

ג. הבא במחתרת ושבר את הכלים – האם הוא חייב בתשלומין?

ד. הבא במחתרת ונטל כלים – האם חייב להחזירם?

א. גנב הבא במחתרת, אפילו בן החותר לאביו – אין לו דמים וניתן להרגו, הן הנרדף עצמו הן כל אדם, הן בחול הן בשבת, ובכל מיתה שהיא. מלבד אם ברור לו כשמש שגם אם יעמוד כנגדו לא יהרגנו, כגון שרחמן הוא או אוהבו.

והאב הבא במחתרת אצל בנו – יש לו דמים, כלומר אסור להורגו וההורגו חייב מיתה ככל רוצח, כי ודאי לא יהרוג את בנו, מלבד אם ברור שהוא שונאו ומסוגל להרגו.

כל גנב ש'יש לו דמים' – אם נפל עליו גל, מפקחין אותו ואפילו בשבת.

א. נחלקו הדעות האם הריגת הבא במחתרת רשות או חובה.

ב. יש אומרים שאם הגנב כבר פנה לצאת – אסור להרגו (ע' ירושלמי ורמב"ם ושאר מפרשים).

ג. כל מקום שאסור להורגו – אסור להכותו, אלא אם כן אי אפשר להציל ממנו בענין אחר. כי הכאה לגנב אינו דין תורה אלא שלבית דין וטובי העיר יש רשות להכותו לסיג וגדר, אבל לא ליחיד' (שו"ע הגר"ז הל' נוקי גוף ונפש, יג).

ד. נחלקו האחרונים (ע' קובץ שעורים, טוב ראייה, חדושי הנצי"ב, משמרות כהונה, דבר שמואל – פסחים ב) בדין ספק בבא במחתרת, האם ניתן להורגו [כדין ספק פיקוח נפש הדוחה את כל התורה, ובכלל זה איסור שפיכות דם של הבא במחתרת], אם לאו [ששפיכות דמים לא הותרה משום פיקוח'נ].

ויש מי שחידש שלבן נח אין רשות להצילו בנפשו של רודף אלא אם ברור שבא על עסקי נפשות, אבל בספק אסור להרגו. ורק בישראל מותר (עפ"י רא"ם הורביץ ריש פסחים. וע"ע עזרת כהן עמ' שצז; אבן האזל גנבה ט,ח; דברי יחזקאל כג, י).

דין יכול להצילו באחד מאבריו – להלן.